

Kirsten Ketscher

Socialret

Principper
Rettigheder
Værdier

4. udgave

Kirsten Ketscher

Socialret – Principper, Rettigheder, Værdier

4. udgave/1. oplag

© Karnov Group Denmark A/S, København 2014

ISBN 978-87-619-3578-6

Omslag: Axel Surland, Ljungbyhed

Sats og tryk: AKAPRINT a/s, Aarhus

Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele af den er ikke tilladt ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Alle rettigheder forbeholdes.

Tilegnes
Henrik Bang
og
Tove Stang Dahl

Indholdsoversigt

Kapitel 1.	Socialretten i sin egen ret.	29
Kapitel 2.	Velfærdsstatens retlige formater og indlejringer .	41
Kapitel 3.	Almindelige socialretlige principper og strukturer .	59
Kapitel 4.	Om forsørgelsesretlige sammenhænge.	87
Kapitel 5.	Grundværdier, grundrettigheder, forbud mod forskelsbehandling	117
Kapitel 6.	Handicapretlige grundprincipper.	161
Kapitel 7.	Retskilder og fortolkning.	189
Kapitel 8.	Selvforsørgelsespligten, retten til grundlæggende forsørgelse og fattigdom	219
Kapitel 9.	Sociale ydelsers beskyttelse som ejendomsrettigheder	256
Kapitel 10.	Dansk socialret og den fri bevægelighed i Unionen	281
Kapitel 11.	Den sociale organisations- og opgavestruktur. . .	332
Kapitel 12.	Socialretlig sagsbehandling	361
Kapitel 13.	Det sociale klagesystem	400
Kapitel 14.	Oversigt over sociale rettigheder.	422
Kapitel 15.	Sociallovgivningens udvikling i hovedtræk	444

Indholdsfortegnelse

Indholdsoversigt.....	5
Indholdsfortegnelse	7
Forord	21
Forkortelsesliste	27
Kapitel 1. Socialretten i sin egen ret	29
1. Formatet	29
2. Nogle retlige grundfigurer.....	30
3. Systemhensyn og borgerhensyn	31
3.1. Systemhensyn i retsgrundlaget.....	32
3.2. Systemhensyn i fortolkning og retsanvendelse..	33
3.3. Menneskerettighedsfiguren	34
3.4. Synsvinklen i denne fremstilling	35
4. Kort om nogle socialretlige sammenhænge.....	36
4.1. Socialret og forvaltningsret	36
4.2. Socialret og privatret.....	38
4.3. Socialret og ikke-national ret.....	38
4.4. Tvang i socialretten.....	38
5. Den videre fremstilling	39
Kapitel 2. Velfærdsstatens retlige formater og indlejringer	41
1. Formater	41
2. Det nationalretlige format.....	42
3. Minimumskonceptet og forsikringskonceptet.....	43
3.1. Velfærdsstatens forsikringsprincip: Det solidariske grundlag.....	45

Indholdsfortegnelse

3.2. Velfærdsstatens overlevelselsesprincip: Minimumskonceptet.	46
4. Det solidariske gensidighedsprincip.	47
5. Det fælles projekt med fælles værdier.	49
6. Det nationale format som eksplicit grundlag for konkrete rettigheder.	51
7. Det nationale format contra EU-formatet.	51
8. Menneskerettighedsformatet: FN-konventioner, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention m.v.	53
9. Det nationale format og retten til ikke at blive diskrimineret.	54
10. Det nationale format ekskluderer: Members only. ...	55
11. Velfærdsrettigheder gennem arbejdskontrakten.	56
12. Det nationale format på retræte?	57
 Kapitel 3. Almindelige socialretlige principper og strukturer.	 59
1. Indledning.	59
2. Regelstruktur.	59
2.1. Personkreds.	60
2.2. Tildelingsregler.	62
2.3. Udmålingsregler.	63
3. Selvforsørgelsesprincippet og beslægtede principper ..	64
3.1. Selvforsørgelsesprincippet.	64
3.1.1. Nærmere om den almindelige forsørgelsespligt.	65
3.1.2. Faktisk forsørgelsesformodning og »reelt enlig«	68
3.2. Arbejdsmarkedsprincippet.	71
3.3. Betalingsprincip.	72
3.4. Behovsprincip.	73
4. Tilbagebetalingsprincippet.	74
4.1. Ydelser modtaget med urette – obligatorisk tilbagebetaling.	74
4.2. Ydelser modtaget med rette.	76
4.3. Tilbagebetalingskravs gennemførelse og ophør. .	77
5. Forbud mod dobbeltforsørgelse.	77

6.	Statusprincippet	78
7.	Sikringsprincippet og socialhjælpsprincippet	79
8.	Indkomstbortfaldsprincippet	81
9.	Rettighedsnormering og præcisionsprincippet	82
10.	Beskyttelse af den sociale ydelse mod kreditorforfølgning m.v.	84
11.	Sammenfatning	85
Kapitel 4. Om forsørgelsesretlige sammenhænge		87
1.	Indledning.	87
2.	Relationsret: En ny forsørgelsesretlig optik	87
3.	Ægteskab – en retlig konstruktion under nedbrydning	89
4.	Forsørgelsens grundelementer: Fastlæggelse af forsørgelsesmæssige begreber	90
5.	Kvindens og mænds tidsanvendelse i forsørgelsesarbejdet	91
6.	Tre hovedkilder til pengeforsørgelse	92
6.1.	Den traditionelle kønsbestemte pengeforsørgelse	92
6.2.	Korrigerende af den traditionelle kønsbestemte pengeforsørgelse	94
6.3.	Nærmere om kvinders og mænds pengeforsørgelse	95
7.	Om kvinders og mænds omsorgsforsørgelse	96
7.1.	Forsørgelse i nære relationer	96
7.2.	Forsørgelse ved sociale ydelser	97
7.3.	Markedsforsørgelse	98
8.	Sammenfatning om penge og omsorgsforsørgelse	99
9.	Fra ægteskabskontrakt til lønkontrakt og til forældreskab	100
9.1.	Pengesiden	101
9.1.1.	Ægteskabskontrakten	101
9.1.2.	Arbejdskontrakten	103
9.2.	Omsorgssiden	104
9.2.1.	Forsørgelse af børn – Forældreskabet: moderskabet og faderskabet.	104
9.2.2.	Lønkontrakten	107

Indholdsfortegnelse

10. Velfærdsstaten som pengeforsørger og omsorgsforsørger	108
11. Arbejdsgiveren som pengeforsørger og omsorgsforsørger	111
12. Sammenfatning om udviklingen i forsørgelsesansvaret mellem kvinder og mænd.....	112
13. Særligt om etniske minoritetskvinders retsstilling ...	113
14. Sammenfatning	115
Kapitel 5. Grundværdier, grundrettigheder, forbud mod forskelsbehandling	117
1. Indledning.....	117
2. Den enkeltes ret til værdighed og integritet.....	121
2.1. Krav på en høflig og hensynsfuld behandling. . .	124
3. Forbud mod forskelsbehandling.....	125
3.1. Direkte diskrimination.....	129
3.2. Indirekte diskrimination	129
3.3. Diskrimination i form af chikane	130
4. Forbud mod kønsdiskrimination.....	130
4.1. Direkte og indirekte kønsdiskrimination	132
4.2. Forbud mod stereotyper.....	133
4.3. Eksempler på problemer vedrørende diagnosticering af kønsdiskrimination i socialretten.....	134
4.4. EU-krav til ligebehandling mellem kvinder og mænd i social sikring: Direktiv 79/7.....	136
4.4.1. Nærmere om direktiv 79/7.....	137
4.4.2. Direktivets personkreds	139
4.4.3. Sociale ydelser omfattet af direktivet. . .	139
4.5. Direktivets forbud mod direkte og indirekte diskrimination.....	141
4.6. Indirekte diskrimination på baggrund af forsørgerstatus.....	143
4.7. Sammenfatning om ligebehandling mellem kvinder og mænd	145
5. Forbud mod etnisk diskrimination	147
5.1. Eksempler på etnisk diskrimination	149
6. Aldersdiskrimination.....	152

7.	Seksuel orientering og social oprindelse	154
7.1.	Seksuel orientering	154
7.2.	Social oprindelse	156
8.	Krydsdiskrimination	157
9.	Rettighedernes grænser: Forbud mod krænkelse af andres rettigheder	159
10.	Sammenfatning	160
Kapitel 6.	Handicapretlige grundprincipper	161
1.	Indledning.	161
2.	FN's handicapkonvention	164
3.	Afgrænsning af handicapgruppen	167
4.	Handicapretlige retsgrundlag	169
4.1.	Nationale retskilder.	169
4.2.	Ikke-nationale retskilder.	170
5.	Ligestillings-/ligebehandlingsprincippet	171
6.	Integrationsprincippet	174
7.	Kompensationsprincippet.	175
8.	Beskyttelsesprincippet	178
9.	Værdigheds- og integritetsprincippet	181
10.	Sektoransvarlighedsprincippet	183
11.	Konfrontation af principper og perspektiver.	185
Kapitel 7.	Retskilder og fortolkning	189
1.	Indledning.	189
2.	Denationalisering af retskildebilledet.	190
3.	Mod en argumentativ retsanvendelse og fortolkningsstil	192
4.	De indvandrede retskilder	196
4.1.	Traktater m.v.	197
5.	De indfødte retskilder	202
5.1.	Grundlov	202
5.2.	Lov	203
5.2.1.	Formålsbestemmelser	203
5.3.	Administrative forskrifter.	205
6.	Praksis	206
7.	Aftaler	208
7.1.	Nogle eksempler på anvendelse af aftaleformen	209

Indholdsfortegnelse

7.2. Aftaleformatets muligheder i socialretten	211
8. Retsgrundsætninger og forholdets natur	212
9. Retsvidenskaben og juridiske udsagn i øvrigt	214
10. Lovgivers vilje: For- og efterarbejder	214
10.1. Forarbejder	214
10.2. Efterarbejder	216
11. Sammenfatning	218

Kapitel 8. Selvforsørgelsespligten, retten til

grundlæggende forsørgelse og fattigdom 219

1. Indledning	219
2. Grl. § 75, stk. 2: Selvforsørgelsesprincippet	219
3. Afgrænsningen af § 75, stk. 2, mod § 75, stk. 1	221
4. Kort om grundlovsbestemmelsens historie	222
4.1. Bestemmelsens to grundlæggende fortolkningshensyn	223
4.2. § 75, stk. 2 i den forfatningsretlige tradition: old school og new school	224
5. Nærmere om bestemmelsens indhold	227
5.1. Selvforsørgelsesprincippet	227
5.2. Personkredsen	228
5.3. Tildelingsregel: forsørgelsessvigt	230
5.4. Ydelsens indhold og udmåling	235
5.4.1. Hartz IV om udmåling	238
5.5. Nærmere om beskæring eller tab af forsørgelsehjælp	240
6. Forsørgelsespligt mellem samlevende	241
6.1. Ligestilling af ægteskab og faktisk samliv	242
6.2. Forholdet til § 75, stk. 2	245
6.3. Forholdet til menneskerettighederne	247
7. Fattigdom og minimumstandard i et rettighedsperspektiv	249

Kapitel 9. Sociale ydelsers beskyttelse som

ejendomsrettigheder 256

1. Indledning	256
2. Menneskerettighedskonventionens beskyttelse	257
2.1. Stec-sagen	260

2.2.	Den danske efterløn i lyset af TP 1-1	264
2.3.	Revisitering til sociale ydelser	266
3.	Grundlovsbeskyttelse af ejendomsret til sociale ydelser	268
4.	Dansk retspraksis vedrørende ejendomsret til sociale ydelser	271
4.1.	Betydningen af egen indsats og betaling	272
4.2.	Berettigede forventninger og indrettelsessynspunktet	274
4.3.	Beskyttelsens omfang	275
4.4.	Folkepension	277
5.	Sammenfatning om beskyttelse af sociale rettigheder som ejendom	278

Kapitel 10. Dansk socialret og den fri bevægelighed i Unionen . . . . .

	i Unionen	281
1.	Indledning	281
1.1.	Den sociale dimension	284
1.2.	Fællesskabsretlige definitioner	286
2.	Grænseoverskridende EU-retsforskrifter vedrørende den fri bevægelighed for personer	287
2.1.	Lissabon-traktaten (TEUF)	287
2.2.	Vandrende arbejdstageres sociale rettigheder Rf 492/2011 og RF 883/04	288
2.2.1.	Rf 492/2011 om arbejdskraftens fri bevægelighed	289
2.2.2.	Rf 883/04 om koordinering af social sikring	293
2.2.3.	Lovvalgsregler: kun et lands lovgivning	293
2.2.4.	Personkredsen	295
2.2.5.	Anvendelsesområde	296
2.2.6.	Grundprincipper	298
2.2.7.	Ligebehandlingsprincippet art. 4	298
2.2.8.	Ligestilling af ydelser, indtægter, beghenheder og forhold, art. 5	300
2.2.9.	Sammenlægningsprincippet, art. 6	300
2.2.10.	Eksportabilitetsprincippet, art. 7	301

Indholdsfortegnelse

3.	Fri bevægelighed ved varer og tjenesteydelser, herunder sygdomsbehandling	303
3.1.	Indledning	303
3.2.	Særligt om sygdomsbehandling.	304
3.3.	Ret til sygdomsbehandling i henhold til 883/04.	306
3.4.	Nærmere om patientdirektivet.	307
3.5.	Den danske implementering af direktivet: Flytter nissen med?	309
4.	Social turisme (velfærdsturisme) og social dumping	311
4.1.	Økonomisk aktive unionsborgere	311
4.2.	Opholdsdirektivet 2004/338: Ikke-økonomisk aktive unionsborgeres ret til sociale ydelser	313
4.3.	Forholdsregler mod social turisme/velfærdsturisme.	316
4.4.	Tilknytningskrav og diskrimination af egne borgere	317
4.5.	Særligt om starthjælp	320
4.6.	Nærmere om begrænsningerne i børne- og ungeydelse m.v.	321
4.7.	Afledte rettigheder.	322
5.	Dansk EUD-forelæggelsespraksis vedrørende tvivlsspørgsmål om sociale ydelser	324
5.1.	Dansk intervensering i andre medlemslandes præjudicielle sager om sociale ydelser	325
5.2.	Fri bevægelighed i Ankestyrelsespraksis	325
6.	Sammenfatning og perspektiver	327
Kapitel 11. Den sociale organisations- og opgavestruktur		332
1.	Indledning.	332
1.1.	Det kommunale selvstyre som værdigrundlag	333
1.2.	Kommunalt samarbejde	336
2.	Det kommunale niveau	337
2.1.	Kommunalbestyrelsen	337
2.1.1.	Kommunalbestyrelsens behandling af enkeltsager	338
2.1.2.	Jobcentre	338
2.1.3.	Børn- og ungeudvalget	339
2.1.4.	Rehabiliteringsteam	340

2.1.5.	Anden aktør	341
2.1.6.	Den kommunale borgerservice	341
2.1.7.	Brugerindflydelse	342
2.1.8.	Andre organer	342
2.1.8.1.	Lokale beskæftigelsesråd	342
2.1.8.2.	Ældreråd	343
2.1.8.3.	Handicapråd	343
2.1.8.4.	Integrationsråd	343
3.	Det regionale niveau	344
3.1.	Regionsråd	344
3.2.	Beskæftigelsesregioner	345
3.3.	Den regionale statsforvaltning	345
4.	Det centrale niveau	345
4.1.	Udbetaling Danmark (UD)	345
4.2.	Socialtilsyn	346
4.3.	Børnerådet	347
4.4.	Det Centrale Handicapråd	348
4.5.	Rådet for Etniske Minoriteter	348
4.6.	Det Rådgivende Praksisudvalg	349
4.7.	Beskæftigelsesrådet	349
4.8.	Den nationale videns- og specialrådgivningsorganisation (VISO)	349
4.9.	Tilbudsportalen	350
4.10.	Analyse- og forskningsinstitut for kommuner og regioner	351
5.	Klageorganer	351
5.1.	Ankestyrelsen, herunder Ankestyrelsens Beskæftigelsesudvalg	351
5.2.	Sammensætning og afgørelsesmåde	352
6.	Andre kontrolorganer	353
6.1.	Statsforvaltningens tilsyn	354
6.2.	Det ministerielle ressorttilsyn	354
6.3.	Ligebehandlingsnævnet	355
6.4.	Folketingets Ombudsmand	356
6.5.	Den Europæiske Ombudsmand	356
6.6.	De almindelige domstole	357
6.7.	Ikke-nationale domstole	359
7.	Private organer	360

Kapitel 12. Socialretlig sagsbehandling	361
1. Indledning.....	361
1.1. Forholdet til den sociale lovgivning.....	363
1.2. Forholdet til forvaltningsloven og forvaltningsretten	363
1.2.1. Forvaltningsrettens hierarkisering mellem materielle og formelle regler. . . .	364
1.2.2. Rettighed og ikke retssikkerhed	367
2. Retssikkerhedslovens formål.....	368
2.1. Sikre borgernes rettigheder og indflydelse (§ 1, nr. 1).....	368
2.2. Kommunalbestyrelsens ansvar på det sociale område (§ 1, nr. 2).....	369
2.3. Fremhæve pligten til at tilrettelægge en tidlig hel- hedsorienteret indsats (§ 1, nr. 3)	369
2.4. Fastlægge struktur og grundlæggende principper for administration af sociale sager (§ 1, nr. 5).....	370
2.5. Forebygge vanskeligheder ved at beholde et arbejde (§ 1, nr. 4).....	370
2.6. Sammenfatning om formålene	371
3. Handlekommune	371
3.1. Fast opholdskommune	373
3.2. Midlertidig opholdskommune.....	373
3.3. Ægtefællers og forældres opholdskommune . . .	374
3.4. Børns opholdskommune	374
3.5. Udlændinges opholdskommune	376
3.5.1. Flygtninge	376
3.5.2. Vandrende arbejdstagere.....	376
4. Dialogprincippet	376
5. Hurtighedsprincippet	379
5.1. Rl. § 3 »så hurtigt som muligt«	380
5.2. Fristfastsættelse	381
5.3. Hvilke sager omfattes af hurtighedskravet?	382
5.4. Generelle og konkret fastsatte frister	383
5.5. Overtrædelse af hurtighedskravet	384
5.6. Sammenfatning om hurtighedsprincippet.....	385
6. Helhedsvurdering og rådgivning	385

6.1.	Helhedsvurdering ved længerevarende behov . .	387
6.2.	Mangelfuld opfyldelse af forpligtelsen til helhedsvurdering, herunder rådgivning og vejledning	387
7.	Skriftlighedskrav	389
7.1.	Overtrædelse af skriftlighedskravet	390
8.	Borgerens og forvaltningens pligt til at oplyse sagen m.v.	391
8.1.	Borgerens pligt til at medvirke ved sagens oplysning	393
8.2.	De nødvendige oplysninger	393
8.3.	Samtykke	394
8.4.	Borgeren nægter at medvirke: Processuel skadevirkning	396
8.5.	Oplysningspligt og kontrollensyn	396
8.5.1.	Borgerens oplysningspligt ved ændrede forhold	396
8.6.	Sammenfatning om oplysningspligten	398
9.	Sammenfatning om retssikkerhedsloven	398
Kapitel 13. Det sociale klagesystem		400
1.	Indledning	400
2.	Klageberettigelse	402
3.	Klageadgangens omfang	403
3.1.	Afgørelsesbegrebet	405
3.1.1.	Faktiske handlinger	405
3.1.2.	Klager over personale og sagsbehandlingstider	406
3.1.3.	Ydelsesbegrebet	407
3.2.	Klager over sagsbehandlingen	408
3.2.1.	Særligt om klager over sagsbehandling, når realiteten ikke kan påklages	408
3.3.	Den retlige efterprøvelse	410
4.	Genvurderingspligten	412
5.	Frister	414
5.1.	Klagefrister	414
5.2.	Sagsbehandlingstider i forbindelse med klagebehandling	414

Indholdsfortegnelse

5.2.1. Genvurdering.....	414
5.2.2. Ankestyrelsen.....	415
5.3. Ankestyrelsens reaktionsmuligheder.....	416
5.4. Regler i øvrigt	417
6. Principielle og generelle sager	419
7. Sammenfatning	420
Kapitel 14. Oversigt over sociale rettigheder	422
1. Indledning.....	422
2. Pengerettigheder.....	423
2.1. Korttidssikring.....	424
2.1.1. Syge-, fødsels- og forældredagpenge ...	424
2.1.2. Arbejdsløshedsdagpenge	426
2.1.3. Uddannelseshjælp	426
2.1.4. Anden korttidssikring.....	427
2.1.5. Kontanthjælp efter aktivloven	428
2.2. Langtidssikring	429
2.2.1. Social pension	429
2.2.2. Arbejdsmarkedspension.....	431
2.2.3. Arbejdsmarkedets Tillægspension.....	432
2.2.4. Arbejdsskadesikring	432
2.2.5. Efterløn.....	433
2.2.6. Flekstilskud/flekslovsydelse	433
3. Jobfærdsydelser.....	434
4. Omsorgsydelser	436
4.1. Serviceydelser	436
4.2. Kontante tilskud	439
4.3. Sundhedsydelser	441
4.4. Boligydelser	441
4.5. Uddannelsesydelser som en del af jobfærd.....	442
5. Grundlovshjælp	443
6. Afslutning.....	443
Kapitel 15. Sociallovgivningens udvikling i hovedtræk ...	444
1. Indledning.....	444
2. Arbejderspørgsmålets opkomst ca. 1850-1900	444
3. Arbejderspørgsmålet besvares 1900-1935	446

4. Velfærdsstatens opkomst og udvikling ca. 1935-1970	447
5. Velfærdsstaten udfordres af kvindespørgsmålet ca. 1970-1995	450
6. Velfærden differentieres og udfordres af indvandrerspørgsmålet ca. 1995-2010	453
7. Fri bevægelighed, intern velfærdsudvikling, fattigdomsspørgsmålet og pres fra ikke nationale retskilder ca. 2010-	458
Litteraturliste	461
Betænkninger, KOM-dokumenter, rapporter m.v.	490
Lovoversigt	495
Afgørelsesregister	507
Stikordsregister.....	511

Forkortelsesliste

- al. – Aktivloven
- bil. – lov om aktiv beskæftigelsesindsats
- bsl. – Beskæftigelsesstyringsloven
- EMD – Europæiske Menneskerettighedsdomstol
- EMK – Den Europæiske Menneskerettighedskonvention
- EUD – EU-Domstolen
- fvl. – Forvaltningsloven
- grl. – Grundloven
- ksl. – Kommunestyrelsesloven
- rbkg – Retssikkerhedsbekendtgørelsen
- Rf – Rådets forordning
- rl. – Retssikkerhedsloven
- rpl. – Retsplejeloven
- sdpl. – sygedagpengeloven
- sl. – Serviceloven
- strfl. – Straffeloven
- TP – Tillægsprotokollen
- UD – Udbetaling Danmark
- VISO – National videns- og specialrådgivningsorganisation
- ØSK – FN-konventionen om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder